

УДК: 371.14.2:796.07.4.17.54.12

С. М. БУЛАХ

кандидат юридичних наук, доцент

Дніпропетровський національний університет внутрішніх справ

## СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНСТРУКТОРІВ З АТЛЕТИЧНОЇ ГІМНАСТИКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*У статті ґрунтовно розкрито структурні компоненти концептуальної моделі підготовки майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики до професійної діяльності. Запропоновано модель, спрямовану на підготовку професійної, компетентної, творчо розвиненої особистості, що зорієнтована на професійну діяльність у галузі фізичної культури та спорту, а виокремлені та описані структурні компоненти системи підготовки дають можливість використовувати її в інших напрямках підготовки фахівців. Концептуальна модель відповідає всім вимогам сучасного моделювання систем.*

**Ключові слова:** інструктор з атлетичної гімнастики, модель, моделювання, структурні компоненти.

Концептуальну модель підготовки майбутнього інструктора з атлетичної гімнастики до професійної діяльності у вищих навчальних закладах побудовано відповідно до сучасних соціально-економічних вимог підготовки фахівця вищого навчального закладу, нових вимог щодо модернізації та оновлення змісту професійної підготовки студентів, особистісно-зорієнтованого підходу до навчання майбутнього інструктора. Оскільки сам процес підготовки студентів не може бути безпосередньо предметом теоретичного вивчення, то, уявивши його як ідеальну модель, маємо можливість переносити виявлені відносини на ізоморфні зв'язки в реальному об'єкті й отримувати нові знання про сам об'єкт. Отже, моделювання в ґносеологічному плані виконує такі функції: теоретичну – як специфічний образ дійсності (її моделі), практичну – як знаряддя наукового експерименту й формувальну – як прообраз майбутнього стану об'єкта.

Моделювання як загальнонауковий метод наукового дослідження широко застосовується в педагогічній науці. Моделюванню відводено важливе місце поряд з такими методами пізнання, як спостереження та експеримент. Саме моделювання вивело педагогічні дослідження на рівень загальнонаукової методології. Наукове обґрунтування цього методу відбито в працях В. Г. Афанасьєва, І. Б. Новика, В. О. Штоффа та ін. [2; 3; 5]. Питання моделювання в педагогічних дослідженнях висвітлено в працях С. І. Архангельського, Н. В. Кузьміної та ін. [1]. Цей метод є інтегративним, він дає змогу об'єднати емпіричне та теоретичне в педагогічному дослідженні, тобто поєднувати в ході вивчення педагогічного об'єкта експеримент з побудовою логічних конструкцій і наукових абстракцій. Моделювання створює можливість глибшого проникнення в сутність об'єкта дослідження. Г. В. Суходольський [4] пропонує таке визначення поняттю

“моделювання” – це процес створення ієрархії моделей, в якій деяка реально існуюча система моделюється в різних аспектах і різними засобами [6]. Специфічними особливостями моделювання як методу є: цілісність вивчення процесу, тому можливо побачити не тільки елементи, а й зв'язки між ними, а також можливість вивчення процесу до його здійснення. Позитивним є можливість виявити негативні наслідки й ліквідувати або послабити їх до реального прояву.

У процесі розробки моделі виходили з того, що головна мета підготовки майбутнього інструктора з атлетичної гімнастики до професійної діяльності у вищих навчальних закладах полягає в поетапному формуванні у майбутнього інструктора з атлетичної гімнастики готовності до професійної діяльності з урахуванням особистісного підходу до навчання студентів завдяки створенню відповідних організаційно-педагогічних умов.

**Метою статті** є розкриття основних компонентів концептуальної структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики до професійної діяльності.

*Під системою підготовки майбутніх інструкторів розуміємо сукупність елементів, внутрішні зв'язки яких сильніше зовнішніх.* Іншими словами, система, у широкому сенсі, – це замкнута об'єктивна єдність пов'язаних один з одним елементів, упорядкованих за певним законом або принципом. Основою упорядкування системи є, як правило, мета її функціонування. Пропонована нами система підготовки розміщується й функціонує у цілком певному зовнішньому освітньому просторі. Взаємодія системи із освітнім простором здійснюється через вхід і вихід системи. Під входом розуміємо точку (або область) впливу на систему ззовні; під виходом – точку (або область) дії системи, спрямованої поза межі системи [7].

*Модель професійної підготовки майбутніх інструкторів* розуміємо як відкриту динамічну інтеграційну систему, що передбачає врахування змісту, завдань, принципів, методів, функцій, технологій професійної підготовки на основі сучасних вимог галузі фізичної культури та спорту до фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” і “спеціаліст”. Ґрунтуючись на положенні визначеної моделі, концептуальну ідею про формування професійних умінь як методологічну основу практичної підготовки студентів, які детерміновані системою професійних умінь і враховують особливості професійної діяльності фахівця, було розроблено та змістовно схарактеризовано педагогічну технологію підготовки майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики до професійної діяльності.

Розв'язанню головного завдання дослідження та досягненню його мети передувала розробка *моделі професійної підготовки* зазначеної категорії фахівців, з урахуванням таких теоретичних положень: метою фахової підготовки є набуття студентами професійних умінь щодо виконання відповідних видів трудової діяльності на високому професійному рівні, що ґрунтуються на системі знань про сутність, види, функції професійної діяльності та вдосконалюються разом з ними; професійні вміння є необхідним складником успішної са-

моралізації людини, а отже, у свою чергу, процес формування професійних умінь сприяє розвитку професійно-особистісних якостей і творчих здібностей фахівця; ефективність підготовки сучасного спеціаліста забезпечується формуванням професійних умінь, що відповідають загальнопрофесійним, соціально-психологічним, спеціально-професійним завданням фахової підготовки [10, 12]. Відповідно модель має свої складові, які залежить від мети дослідження і дають можливість простежити будь-яку складову характеристики об'єкта дослідження.

У запропонованій моделі підготовки як способу бачення об'єкта дослідження є декілька переваг: “згорнутість” наукового знання, морфологічна й структурно-функціональна “співвіднесеність” об'єкта й моделі, потенційна евристичність моделі в інтерпретації емпіричних фактів, наочність.

На сучасному етапі розвитку наукового знання загалом можна говорити про такі критерії, що визначають ефективність, евристичність і практичність методологічного апарату й побудованих на його основі моделі. До них відносять:

- зв'язність (концептуальна єдність) усіх рівнів методологічного знання – від філософсько-світоглядного до операціонально-технологічного;
- передбачувана сила моделі (горизонт передбачуваності);
- можливість втілення методологічних постулатів у практику діагностичної, навчальної, аналітичної та розвивальної діяльності, що підтверджує в кінцевому підсумку імовірнісний прогноз (практичність моделі);
- мінімізація сил, засобів, використовуваних ресурсів викладача і студента, що дає змогу водночас досягти хороших результатів (ресурсомісткість моделі);
- ступінь використання запропонованої моделі й технології науковцями та практиками, у тому числі в суміжних галузях науки (поширеність моделі і методології в практиці).

Ґрунтуючись на цих міркуваннях, пропонуємо концептуальну структурно-функціональну модель підготовки майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики до професійної діяльності, яка повністю відповідає зазначеним критеріям.

Зауважимо, що модель має всі ознаки системи. На концептуальній моделі це показано за допомогою пролонгованого результату підготовки. Будь-яка складна система завжди складається з підсистем. *Підсистеми можна виокремлювати, якщо кожна з них має:* мету функціонування, підпорядковану спільній меті функціонування всієї системи; комплекс елементів, що складають систему; свою систему управління, що входить у загальну систему.

У цьому сенсі терміни “система”, “підсистема”, “елемент” носять відносний характер. Певна система може являти собою підсистему в системі більш високого рівня. І, навпаки, ця ж система може охоплювати системи більш низького рівня.

Поділ системи на підсистеми може бути різним залежно від принци-

пів, взятих за основу [9; 11]. Обґрунтування системи підготовки майбутнього інструктора до професійної діяльності у вищих навчальних закладах на принципах, зазначених раніше, теоретичний аналіз і власний досвід уможливив визначення її структурних компонентів. *Компонентами підготовки визначено чотири підсистеми, а саме: організаційно-технологічна, діагностично-коригувальна, процесуально-змістова та результативно-рефлексивна.*

Коротко схарактеризуємо підсистеми.

Першою підсистемою в запропонованій системі є **організаційно-технологічна**. *Організаційний бік підсистеми* – це сукупність засобів і методів, що визначає вибір мети й критеріїв функціонування (поведінки) системи на основі сформульованої мети існування (життя) системи. *Технологічний бік підсистеми* є набором правил, що визначають послідовність операцій і процесів підготовки, в ході яких створюється результат за певними параметрами та якістю. Технологічна підсистема вимагає суворого виконання зазначених правил на всіх етапах процесу підготовки майбутніх інструкторів. Управління в технологічній підсистемі полягає в ретельній розробці технології, надалі її вдосконаленні за необхідності та уважному контролю якості підготовки фахівців упродовж усього терміну навчання. Об'єднуючи ці підсистеми в одну, ми можемо стверджувати, що **організаційно-технологічна підсистема** визначається метою та завданнями підготовки майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики до професійної діяльності.

*Метою є формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. До завдань віднесено:*

– підготовка висококваліфікованих інструкторів, готових до успішної професійної діяльності в закладах спортивного профілю; надання студентам ґрунтовних професійних компетенцій, що виформовуються під час фахової підготовки та узагальнюють компетентнісний підхід: компетенції, що торкаються особистості майбутнього фахівця як суб'єкта діяльності та спілкування; компетенції соціальної взаємодії особистості й соціальної сфери; компетенції власне професійної діяльності;

– формування вмій і навичок студентів щодо здійснення майбутньої професійної діяльності; розвиток творчого потенціалу особистості студента; забезпечення позитивної мотивації та спрямованості інтересів, потреб й діяльності студентів; пошук ефективних методів навчання, що сприятимуть формуванню професійної компетентності, що об'єднує професіоналізм, творчі здібності, високий інтелект майбутніх інструкторів. Способи, форми та шляхи розвитку професійної компетентності студентів розглядаємо, з одного боку, як самоосвітню діяльність щодо самовдосконалення, а з іншого – як діяльність освітньої системи ВНЗ, що створює можливості для адекватного розвитку особистості з урахуванням її здібностей та потреб.

Другою є **діагностично-коригувальна підсистема**, визначена рівнем сформованості цілісної системи професійних знань, умінь і практичних навичок з майбутньої професійної діяльності. Основною метою цієї підсис-



теми є з'ясування знань і вмінь з циклу професійно-орієнтованих дисциплін, спроможність написати курсову роботу.

Науковці розрізняють діагностику як загальний підхід та діагностування як процес (складову частину) практичної педагогічної діяльності. На нашу думку, діагностика – це з'ясування всіх обставин течії дидактичного процесу, достеменне визначення його результатів. Без діагностики неможливе ефективне керівництво навчальним процесом, досягнення оптимальних для наявних умов результатів. Необхідно розрізнявати діагностування навченості студента, тобто наслідків, отриманих результатів і навчуваності. Навченість розглянуто як рівень (ступінь) реалізації окресленої мети на момент діагностування. Діагностику не можна розглядати як традиційну перевірку знань, умінь і навичок студента. Перевірка лише констатує результати, не пояснюючи їх походження. У нашому розумінні *діагностування – це співвіднесення результатів зі шляхами, способами їх досягнення, вияв тенденцій, динаміки формування продуктів навчання*. Отже, *діагностування рівня стану сформованості цілісної системи професійних знань, умінь і практичних навичок з майбутньої професійної діяльності повинно охоплювати контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, вияв динаміки, тенденцій і закономірностей та прогнозування подальшого розвитку*.

Коригування розглянуто як цілеспрямований педагогічний вплив із метою усунення, виправлення наявних помилок і запобігання аналогічним помилкам [8; 11]. Зазначимо, що термін “корекція” найуживаніший у психології та корекційній педагогіці, проте не є доречним у педагогічних дослідженнях.

Об'єднання двох підсистем в одну, *діагностично-коригувальну*, передбачає визначення рівня знань і вмінь щодо планування засобів, методів і форм проведення тренувальних занять; розробки програм спортивних свят, турнірів, олімпіад, показових виступів спортсменів; використання різних засобів навчання й розвитку, у тому числі тренажерів, комп'ютерів, аудіовізуальної техніки для реалізації обраного методу проведення теоретичних і практичних занять з фізичної культури та професійного спорту; володіння образним, емоційним мовленням. Діяльність майбутніх фахівців за таких умов організована через систему спеціальних завдань, що передбачають визначення студентами невідповідності між індивідуальними особливостями й вимогами діяльності, побудова на цій основі індивідуалізованої моделі професійної діяльності, яка містить сукупність професійних знань, умінь, що відображають адекватний самовияв особистості майбутнього фахівця на основі раціоналізованих механізмів регуляції особистості в діяльності.

На етапі реалізації цієї підсистеми професійної підготовки майбутніх фахівців діагностують наявний рівень знань, умінь і навичок майбутнього інструктора, рівень сформованості світоглядних, моральних і соціальних якостей, інтересів, мотивів, нахилів, попередньої підготовленості студентів до оволодіння професією, рівень здоров'я, фізичних і психічних кондицій

у майбутнього фахівця. На цьому етапі проаналізовано моделі підготовки майбутніх фахівців для галузі фізичної культури та спорту, вибудовується модель майбутнього інструктора. Навчально-пізнавальну діяльність студентів відповідно до поставленої мети організовано через традиційні форми навчання: лекції, семінарські й практичні заняття, що передбачають колективну, колективно розподілену й спільно розподілену діяльність майбутніх фахівців.

Основною метою третьої, *процесуально-змістової підсистеми* реалізації моделі професійної підготовки майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики у вищих навчальних закладах, є набуття студентами індивідуального досвіду формування системи спеціальних умінь, спрямованих на професійну актуалізацію власних індивідуальних особливостей.

*Процесуальний бік* зазначеної підсистеми відображає етапи, форми, методи й засоби формування готовності майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту до професійної діяльності. Це визначено формами й методами професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. До *форм* віднесено: лекції, практичні заняття, самостійну й індивідуальну роботу, виробничу практику. До *методів* віднесено: ділові ігри, дискусії, студентські олімпіади, пошук інформації в Інтернеті, підготовку власної презентації, використання електронних підручників і електронної пошти, комп'ютерну діагностику. До *засобів* віднесено: навчальні посібники, робочі навчальні програми, тестові завдання, комп'ютерний і мультимедійний супровід.

*Змістовий бік* підсистеми розкриває зміст формування готовності майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики у вищих навчальних закладах до професійної діяльності. Так, під час проходження практики студенти аналізують конкретні професійні ситуації, оволодівають новими знаннями; знаходять на сайті Інтернету необхідну інформацію, рефлексивно її аналізують, співвідносячи з варіантами сформованих особистісних уявлень у галузі фізичної культури та спорту; визначають перспективну мету й завдання тощо. Намагання студентів спрямовані на використання апробованих раніше способів дій і подолання непродуктивних навичок професійної діяльності, а навчально-пізнавальна діяльність організовано як спільно-індивідуальну.

Об'єднання зазначених сторін підсистеми дає можливість чітко сформулювати завдання *процесуально-змістової підсистеми*, а саме: забезпечення системи знань, умінь і навичок за навчальними дисциплінами: "Організація масової фізичної культури та спорту", "Маркетинг і менеджмент у спорті", "Фізкультурно-спортивні споруди та логістика спортивних заходів", "Професійна майстерність тренера-викладача", "Історія фізичної культури, олімпійського та професійного спорту". Зауважимо, що для професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах характерна поліфункціональність, що виражається у взаємозалежності й взаємозумовленості її освітньої, виховної, розвивальної, координуючої й

інтегруючої функції. Їх виокремлення умовне, оскільки грані між навчанням, вихованням і розвитком особистості майбутнього інструктора, а також інтеграційними та координаційними процесами в підготовці фахівця відносні.

Останньою підсистемою виокремлено *результативно-рефлексивну*, що визначається сформованістю професійно значущих якостей особистості для здійснення майбутньої професійної діяльності.

*Результативний бік підсистеми* визначено структурними компонентами готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності: мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, особистісним; критеріями та показниками сформованості готовності майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики до професійної діяльності та рівнями (низький, середній, достатній і високий). *Результатом* є позитивна динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

*Оцінювальний бік підсистеми* передбачав аналіз ефективності змісту, форм, засобів і методів формування готовності майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики до професійної діяльності та надання рекомендацій щодо підвищення ефективності цього процесу.

Можливість поєднання двох боків підсистеми в єдину – *результативно-рефлексивну* – забезпечує фахівцям осмислення минулого та передбачення майбутнього, дає змогу поглянути на себе з боку, проаналізувати свої думки, почуття, дії, а за необхідності та отриманими результатами скорегувати свої знання та уявлення, ціннісні орієнтації, діяльність і взаємодію з іншими суб'єктами. Здатність майбутнього інструктора з атлетичної гімнастики до результативно-рефлексивних дій багато в чому визначає успішність його професійних дій у нових умовах. *Прикінцевим результатом* реалізації всіх структурних компонентів моделі підготовки буде готовність майбутніх інструкторів до професійної діяльності. Пролонгований результат підготовки можна відстежити завдяки саморозвитку, самовихованню, самовдосконаленню і самореалізації.

**Висновки.** Теоретично обґрунтовано й розроблено концептуальну модель професійної підготовки майбутніх інструкторів з атлетичної гімнастики, спрямовану на підготовку професійної, компетентної, творчо розвинутої особистості, зорієнтованої на професійну діяльність у галузі фізичної культури та спорту, а виокремлені та описані структурні компоненти системи підготовки дають можливість використовувати її в інших напрямках підготовки фахівців.

*Подальшу розробку проблеми* вбачаємо у визначенні перспектив пролонгованого результату підготовки майбутніх фахівців.

#### **Список використаної літератури**

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – Москва : Высшая школа, 1980. – 368 с.
2. Афанасьев В. Г. О системном подходе в социальной познании / В. Г. Афанасьев // Вопросы философии. – 1973. – № 6. – С. 98–111.
3. Новик И. Б. Вопросы стиля мышления в естествознании / И. Б. Новик. –

Москва : Политиздат, 1975. – 144 с.

4. Суходольский Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1976. – 176 с.

5. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – Москва : Наука, 1966. – 302 с.

6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – № 26. – С. 2–4.

7. Карпюк Р. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика : монографія / Роман Петрович Карпюк. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. – 504 с.

8. Czerwiński J. O potrzebie zmian w treściach i strukturze kształcenia oraz doskonalenia kadr trenersko-instruktorskich / Janusz Czerwiński // Trening. – 2001. – № 3. – S. 163–171.

9. Kiess E. Erfolgskonzept Personal Training: Selbständigkeit, Marketing, Trainingsplanung / Eginhard Kiess. – Duesseldorf : VDM-Verl : Mueller, 2003. – 350 s.

10. Tolley H. How to Succeed at an Assessment Centre / H. Tolley, R. Wood. – London : Kogan Page Ltd., 2005. – 192 p.

11. Vroeijenstijn A. I. Towards A Quality Model for Higher Education / A. I. Vroeijenstijn // INQAAHE-2001 : Conference on Quality, Standards and Recognition. – 2001. – S. 34–67.

12. Żukowski R. Kształcenie i doskonalenie zawodowe instruktorów i trenerów: Stan aktualny – perspektywy rozwiązań / Ryszard Żukowski // Trening. – 2001. – № 1. – S. 19–25.

*Стаття надійшла до редакції 02.02.2016.*

---

**Булах С. М. Структурно-функциональная модель подготовки будущих инструкторов по атлетической гимнастике к профессиональной деятельности**

*В статье обстоятельно раскрыты структурные компоненты концептуальной модели подготовки будущих инструкторов по атлетической гимнастике к профессиональной деятельности. Предложенная модель направлена на подготовку профессиональной, компетентной, творчески развитой личности, которая ориентирована на профессиональную деятельность в области физической культуры и спорта. Выделенные и описанные структурные компоненты системы подготовки дают возможность использовать ее в других направлениях подготовки специалистов. Концептуальная модель отвечает всем требованиям современного моделирования систем.*

**Ключевые слова:** инструктор по атлетической гимнастике, модель, моделирование, структурные компоненты.

**Bulah S. Structural-Functional Model of Preparation of Future Trainers on Athletic Gymnastics for Professional Work**

*The article detailed the structural components of a conceptual model of training of the future instructors to professional activities. Proposed by the author of the model meets all requirements of the modern simulation systems. In the process of model development proceeded from the fact that the main purpose of preparation of future trainer-teacher to professional activity in higher educational institutions is the gradual formation of future trainer-teacher readiness for professional activities based on personal approach to teaching students through the creation of corresponding organizational-pedagogical conditions. The aim of the article is the disclosure of key components of the conceptual structural-functional model of preparation of future instructors to professional activity. Components of training identified four subsystems, namely: organizational, technological, diagnostic-corrective, procedural and substantive and effective-reflective. Under the system of preparation of future instructors understand a set of elements, the internal connection which is stronger than external. The model of professional training of future instructors is understood by us as an*



*open dynamic system neratzia, which implies taking into account content, objectives, principles, methods, functions, technologies of professional training. We theoretically substantiated and developed a conceptual model of professional training of future instructors aimed at the training of professional, competent, creative personality, which is focused on professional activities in the field of physical culture and sport are identified and described the structural components of the system of training provided the opportunity to use it in other areas of training.*

*Further elaboration of the problems we see in the development of prospects prolonged result training of future specialists.*

**Key words:** *instructor of athletic gymnastics, model, modeling, structural components.*